

VERTINAMIEJI POŽYMIAI NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ EKONOMIKAI IR VERSLO TVARKAI SUDĖTYSE¹

Paulius Veršekys²

DOI: <http://dx.doi.org/10.7220/2029-4239.14.13>

SANTRAUKA

Straipsnyje atskleidžiama nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai rūšinės sudėties samprata ir taikymo tendencijos, identifikuojami Baudžiamojo kodekso XXXI skyriaus vertinamieji požymiai, analizuojamas jų turinys ir probleminiai inkriminavimo aspektai..

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Baudžiamoji teisė, vertinamieji požymiai, nusikalstamos veikos ekonomikai ir verslo tvarkai, kvalifikavimas.

ĮVADAS

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741) (toliau – BK; 2000 m. BK; kodeksas; baudžiamasis įstatymas) specialiąją dalį sudaro trisdešimt du skyriai, kurių tiek reglamentavimo, tiek ir taikymo apimtys skiriasi. Vienas iš didžiausių ir dažniausiai taikomų kodekso skyrių – XXXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“.

Baudžiamoji teisė – represinio pobūdžio teisės šaka, kurios poveikio priemonės yra pačios griežčiausios, labiausiai suvaržančios pažeidėjų teises. Dėl tos priežasties jos kišimasis į ekonominius ir verslo teisinius santykius galimas tik kraštutiniais atvejais³. Be to, teisės

¹ Straipsnis buvo publikuotas recenzuojamame mokslinių straipsnių rinkinyje „Baudžiamoji justicija ir verslas“.

² Paulius Veršekys yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros lektorius, Socialinių mokslų (teisės) daktaras.

³ „Šiuolaikinėje Lietuvos teisės doktrinoje pripažįstama, kad baudžiamoji atsakomybė yra kraštutinė priemonė (ultima ratio) ginant visuomenę nuo įvairių teisinės tvarkos pažeidimų“; cituota iš: FEDOSIUK,

pažeidimų ekonomikai ir verslo tvarkai sistemą sudaro ne tik nusikalstamos veikos, bet ir administraciniai teisės pažeidimai (nusižengimai⁴) bei civilinės teisės deliktai, kurių tarpusavio atribojimas yra ne tik sudėtingas, bet neretai ir komplikuoatas (pavyzdžiui, kai atribojimą nulemia vertinamieji požymiai).

Kita vertus, baudžiamosios atsakomybės taikymas šioje srityje negali būti pernelyg vangus – nusikaltimais ekonomikai ir verslo tvarkai paprastai valstybei ar atskiriems verslo subjektams padaroma didelė žala, o patys nusikaltimai dažniausiai būna organizuoto nusikalstamumo pajamų ir kitų nusikaltimų finansavimo šaltinis. Paminėtina ir tai, kad nusikalstamos veikos ekonomikai ir verslo tvarkai yra vienas iš *šešėlinės ekonomikos* variklių. „Šešėlinė ekonomika – procesai, vykstantys tiek reguliuojamoje, tiek nereguliuojamoje ar draudžiamoje veikloje ir apimantys visas priešingas teisei veikas, kuriomis generuojami neteisėti finansiniai ištekliai.“⁵

Straipsnio tema ir tyrimo dalykas yra kompleksinio pobūdžio, sudaryti iš dviejų komponentų – tai nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtyms ir jų vertinamieji požymiai. Nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai yra analizavę Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai: V. Piesliakas⁶, E. Bieliūnas ir J. Prapiestis⁷, A. Abramavičius⁸, O. Fedosiuk⁹, G. Ivoška¹⁰ ir kiti. Nusikalstamos veikos sudėtį ir atskiras jos požymių rūšis (tarp jų ir vertinamuosius požymius), be šio straipsnio autoriaus¹¹, tyrė V. Piesliakas¹², E. Bieliūnas¹³, G. Bučiūnas¹⁴, M. Apanavičius su V. Paviloniu¹⁵, G. Švedas¹⁶, A.

O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė. Jurisprudencija, 2012, Nr. 19(2), p. 715.

4 Nuo 2016 m. balandžio 1 d. kartu su naujojo Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (TAR, 2015-07-10, Nr. 2015-11216) įsigaliojimu keisis ir šių teisės pažeidimų terminija.

5 FOMENKO, E.; GENYS, N. Šešėlinė ekonomika. Kontrolės rezultatai ir tendencijos: 2009–2014 metai. Vilnius, 2015, p. 3–4, 15–31.

6 Piesliakas, V. Nusikaltimai ekonomikai. Vertimasis uždrausta komercine, ūkine veikla. Neteisėta įmonės veikla. Komentarai. Teisės problemos, Nr. 2, 1994, p. 39–49.

7 BIELIŪNAS, E.; PRAPIESTIS, J. Ūkiniai nusikaltimai Lietuvos TSR baudžiamuosiuose įstatymuose. Vilnius, 1986.

8 ABRAMAVIČIUS, A. Ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemos. Teisė, 1998, Nr. 10(2).

9 FEDOSIUK, O. Baudžiamosios ir civilinės atsakomybės takoskyra turtinių prievolių išvengimo byloje. Jurisprudencija, Nr. 7(85), 2006.

10 IVOŠKA, G. Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais problemos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.

11 VERŠEKYS, P. Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

12 PIESLIAKAS, V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.

13 BIELIŪNAS, E. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas. Iš: Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.

14 BUČIŪNAS, G. Vertinamųjų požymių turinys. Lietuvos policijos žurnalas. Kaunas: Policijos departamentas, 2007, Nr. 1, p. 12–13.

15 APANAVIČIUS, M.; PAVILONIS, V. Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, 1980, p. 68–70.

16 ŠVEDAS, G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2006, p. 57, 87–88; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamojo įstatymo

Pikelis¹⁷, S. Bikelis¹⁸ ir kiti. Pabrėžtina, kad nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėties vertinamųjų požymių analizė dar nėra buvusi atskiru mokslinio tyrimo dalyku, nors kai kurie autoriai savo publikacijose pastebi tiriamo klausimo problematiką. Pavyzdžiui, A. Abramavičius dar galiojant 1961 BK rašė: „Tam tikrų sunkumų kvalifikuojant ūkininkavimo tvarkos bei finansinius nusikaltimus kelia ir tai, kad šių nusikaltimų sudėtyje yra nemažai vadinamųjų vertinamųjų požymių <...>. Vargu ar pateisinamas toks vertinamųjų požymių gausumas ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų sudėtyse. Tai labai pasunkina šių nusikaltimų kvalifikavimą.“¹⁹

Šio mokslinio tyrimo temos originalumą pagrindžia ir nestandartinis jos plėtojimas (atskleidimas) – pirmiausia analizuojami BK XXXI skyriaus raiškos ypatumai, identifikuojamos atskirų sudėčių lingvistinės (kalbinės) konstrukcijos, galinčios kelti taikymo problemų, o po to tiriamos vertinamųjų požymių aiškinimo ir taikymo praktikoje tendencijos. Tokiu būdu patvirtinamos arba paneigiamos pradinės prielaidos, iškeltos analizuojant vien nusikalstamų veikų sudėčių kalbinę raišką, ir patikrinama, ar sudėtinga raiška ir formulavimo technika daro įtaką sudėties požymių taikymo efektyvumui.

Straipsnyje atskleidžiami pagrindiniai vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių atpažinimo kriterijai, analizuojamas labiausiai paplitusių ir sudėtingiausių vertinamųjų nusikalstamos veikos ekonomikai ir verslo tvarkai sudėčių požymių turinys. Daug dėmesio skiriama naujausioms teismų praktikos tendencijoms kai kuriuos formaliuosius požymius pakeisti į vertinamuosius. Tyrimo metu remtasi 2016 m. sausio 1 d. galiojusia BK redakcija, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, teismų praktika ir specialiąja literatūra.

1. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ EKONOMIKAI IR VERSLO TVARKAI TAIKYMO TENDENCIJOS IR YPATUMAI

Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai įtvirtinti BK XXXI skyriuje. Šių nusikalstamų veikų rūšinis objektas yra sudėtinis – ekonomika ir verslo tvarka. Atskirais šio skyriaus nusikaltimais pažeidžiamos konkrečios verslo tvarkos sritys, pavyzdžiui: akcizais apmokestinamų prekių įgijimo, laikymo, gabenimo, naudojimo ir realizavimo tvarka (BK 199 straipsnis); vertimosi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla tvarka (202 straipsnis); juridinių asmenų steigimo bei veiklos tvarka (203 straipsnis) ir pan. Papildomi ar fakultatyvūs objektai gali būti valstybės finansų sistema, atskirų asmenų turiniai interesai ir kt.

BK XXXI skyrių sudaro šešiolika straipsnių, – nuo 199 iki 212 straipsnio. Penkiolika skyriaus straipsnių sudaryti iš dispozicijų (aprašyti nusikalstamų veikų požymiai) ir sankcijų: „Kontrabanda“ (199 straipsnis); „Muitinės apgaulė“ (199¹); „Neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis“ (199²); „Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos“ (200); „Neteisėtas naminių stiprių alkoholinių gėrimų, nedenaūruoto ar denaūruoto etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas,

dispozicijų konstravimo problemos. Teisė, 1991, Nr. 25, p. 21.

17 PIKELIS, A. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris. Iš: Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 69–88.

18 BIKELIS, S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 27–28.

19 Žr., pvz.: ABRAMAVIČIUS, A. Ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemos. Teisė, 1998, Nr. 10(2), p. 11.

laikymas, gabenimas ar realizavimas“ (201); „Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla“ (202); „Neteisėta juridinio asmens veikla“ (203); „Svetimo prekių ar paslaugų ženklų naudojimas“ (204); „Apgaulingas pareiškimas apie juridinio asmens veiklą“ (205); „Kredito, paskolos ar tikslinės paramos panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką“ (206); „Kreditinis sukčiavimas“ (207); „Skolininko nesąžiningumas“ (208); „Nusikalstamas bankrotas“ (209); „Komercinis šnipinėjimas“ (210); „Komercinės paslapties atskleidimas“ (211). BK 212 straipsnyje išaiškinamos skyriuje vartojamos sąvokos: kaip traktuoti *didelę turtinę žalą*; kaip apskaičiuojama BK 199, 199¹, 199² ir 200 straipsniuose minima *daiktų (prekių) vertė*; kas yra *stiprūs alkoholiniai gėrimai* BK 201 straipsnio kontekste; *juridinio asmens* sąvokos turinys.

Statistikos suvestinių duomenimis, BK XXXI skyrius yra vienas iš dažniausiai taikomų kodekso skyrių. Antai per 2014 metus pirmosios instancijos teismuose gauta 860 baudžiamųjų bylų dėl ekonomikai ir verslo tvarkai nusikalstamų veikų²⁰ (2013 m. – 891 byla; 2012 m. – 827; 2011 m. – 944; 2010 m. – 914 bylų); pagal šį rodiklį, minėtas skyrius yra septintas iš visų BK specialiosios dalies skyrių²¹. Tačiau suskirsčius statistikos duomenis pagal atskiras nusikalstamų veikų sudėtis akivaizdu, kad jų taikymas yra netolygus ir neproporcingas. Dažnai taikomi BK XXXI skyriaus 199, 199², 201 straipsniai (pirmosios instancijos teismuose kasmet gaunama daugiau nei šimtas bylų); vidutiniškai dažnai – BK 202 ir 204 straipsniai (50–100 bylų); *retai* – 203, 207, 208 ir 209 straipsniai (keliolika bylų); beveik netaikomi (gaunama iki penkių bylų kasmet) 199¹, 200, 205, 206, 210 ir 211 straipsniai.

Dažniausiai taikomas BK XXXI skyriaus 201 straipsnis „Neteisėtas naminių stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto ar denatūruoto etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas“ (2014 m. – 340 bylų; 2013 m. – 390; 2012 m. – 378; 2011 m. – 523; 2010 m. – 567 bylos), – per pastaruosius penkerius metus²² šios rūšies bylos sudarė apie pusę visų pirmosios instancijos teismuose įregistruotų baudžiamųjų bylų. Pastebėtina ir tai, kad bylų dėl BK 201 straipsnio ištyrimo ikiteisminio tyrimo metu lygis yra vienas iš aukščiausių – apie 95 proc.²³ Rečiausiai taikomas BK 205 straipsnis „Apgaulingas pareiškimas apie juridinio asmens veiklą“ – pirmosios instancijos teismuose po 2000 m. BK įsigaliojimo gauta vos kelios šios rūšies bylos (paskutinį kartą 2008 m.), pradėtos šio straipsnio pagrindu.

Lyginant statistikos duomenis su panašaus pobūdžio („giminingomis“) rūšinėmis sudėtimis akivaizdu, kad nusikalstamų ekonomikai ir verslo tvarkai veikų požymių taikymo efektyvumas galėtų būti didesnis. Pavyzdžiui, nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams (BK XXVIII skyrius) sudėtyje pirmosios instancijos teismuose kasmet taikomos daugiau kaip aštuonis kartus dažniau (2014 m. gauta 7 313 bylų), o nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų finansų sistemai (XXXII skyrius) – apie 20–25 proc.

20 Žr. Nacionalinės teismų administracijos pateiktą „Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaitą. Bylų procesas (I instancijos teismuose)“, 2014, forma Nr. 0201. Prieiga internete: <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika>.

21 Tyrimo metu Nacionalinė teismų administracija dar nebuvo pateikusi 2015 m. statistikos ataskaitų.

22 Tyrimo remtasi 2010–2014 m. duomenimis.

23 Žr.: Nusikalstamų veikų žinybinis registras, tvarkomas Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Prieiga internete: http://www.ird.lt/viewpage.php?page_id=152.

dažniau (2014 m. – 1 155 bylos). Be to, atkreiptinas dėmesys, kad BK XXVIII ir XXXII skyrius sudaro šiek tiek mažiau straipsnių nei XXXI skyrių.

Tokios statistikos priežastys gali būti įvairios. Keletas pagrindinių prielaidų: 1) nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtimis taikyti reikalingi ypatingi intelekto gebėjimai, bylos yra specifinės, dažniausiai sudėtingos ir (ar) didelės apimties; 2) šioms baudžiamosioms byloms būdingas didelis latentškumas²⁴ ir visuomenės tolerancija²⁵; 3) sudėtinga šių nusikalstamų veikų sudėčių kalbinė raiška ir formulavimo technika. Kaip minėta įvade, šio straipsnio tikslas – patikrinti trečiosios (mažiausiai tirtos) prielaidos teisingumą.

BK 2 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad „pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį“. Tradiciškai baudžiamasis įstatymas konstruojamas pasitelkiant tikslus ir aiškius formaliuosius požymius, kurių interpretavimas yra varžomas visų pirma „baudžiamojo įstatymo raidės“, o turinys nepriklauso nuo teisės taikytojo teisinio sąmoningumo lygmens. Nepaisant to, BK išimtinai vartojami ir kitokio pobūdžio požymiai, kurių atitiktis teisėtumo ir *nullum crimen sine lege* (lot. – nėra nusikaltimo be įstatymo) principams kelia nemažai diskusijų: blanketiniai, vertinamieji ir kiti požymiai.

Išanalizavus BK XXXI skyriaus teisinio formulavimo raišką pastebėtina, kad apibrėžiant šio skyriaus nusikalstamų veikų sudėtis vartojama sąlygiškai nemažai vertinamųjų požymių, kurie tiek teorijos, tiek praktikos lygiu traktuojami kaip vieni iš sudėtingiausiai inkriminuojamų. 2013 m. atlikto tyrimo duomenimis, vertinamųjų požymių gausa šiame skyriuje viršija BK specialiosios dalies vidurkį ir lenkia BK XXXII skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“²⁶. Be to, nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtimis yra būdingas ne tik didelis vertinamųjų požymių skaičius, bet ir jų rūšinė įvairovė. Pabrėžtina, kad vienas iš sudėtingiausių uždavinių, siekiant iširti vertinamųjų požymių taikymo BK XXXI skyriaus kontekste problemas, visų pirma yra atitinkamų požymių atpažinimas (identifikavimas) ir jų atribojimas nuo formaliųjų (pastoviųjų) nusikalstamos veikos sudėties požymių.

---

24 T. y. faktinis paplitimas gerokai didesnis už oficialiai įregistruotus duomenis.

25 Pvz., įvairių tyrimų duomenimis, kontrabandą toleruoja daugiau nei pusė šalies gyventojų (žr., pvz.: Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos kasmetines veiklos ataskaitos. Prieiga internete: <http://www.pasienis.lt/>; taip pat: FOMENKO, E.; GENYS, N. Šešėlinė ekonomika. Kontrolės rezultatai ir tendencijos: 2009–2014 metai. Vilnius, 2015, p. 6, 7).

26 Žr.: VERŠEKYS, P. Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 132, 134.

2. VERTINAMŲJŲ POŽYMIŲ ATPAŽINIMO PROBLEMA IR POREIKIS

3.

Vertinamasis nusikalstamos veikos sudėties požymis – tai baudžiamajame įstatyme ir jurisprudencijoje universaliais kriterijais neapibrėžtas nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio kintantis norminis turinys išvelgiamas remiantis ne vien jį nustatančio įstatymo tekstu ir (ar) jurisprudencija, bet ir vertinamų faktų kontekste *ad hoc* jį interpretuojančio subjekto teisine sąmone. Iš pateikto apibrėžimo išskirtinos pagrindinės vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio savybės: santykinis požymio neapibrėžtumas; požymio norminio turinio atskleidimas pasinaudojant plačia interpretatoriaus diskrecija remtis savo teisine sąmone; požymio norminio turinio atskleidimas vertinant faktines bylos aplinkybes *ad hoc*²⁷.

Kaip minėta, atpažinti (identifikuoti) vertinamąjį požymį yra sudėtinga. Šią problemą visų pirma lemia bendroji vertinimo atpažinimo koncepcijos specifika. Vertinimo atpažinimas ne tik teisiniuose tekstuose traktuojamas kaip vienas iš sudėtingiausių dalykų, kuriam atlikti reikalingos ne vien pakankamos žinios, bet ir patyrimas²⁸. Dėl tos priežasties ideali vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio kalbinės konstrukcijos, kaip to požymio išorinės raiškos, ir jo turinio atitiktis neegzistuoja, t. y. kalbinė vertinamojo požymio forma nėra ir negali būti vienintelis jo atpažinimo, kartu ir atribojimo nuo formalųjų požymių, kriterijus.

Vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio turinys priklauso ne tik nuo jo kalbinės konstrukcijos, bet ir nuo sisteminių ryšių, įstatymų leidėjo ketinimų ir pan., be to, visapusiškai atsiskleidžia tik taikant požymį *ad hoc*. Atsižvelgiant į tai, tokia pačia kalbine konstrukcija išreikštas vienos nusikalstamos veikos sudėties požymis gali būti traktuojamas kaip vertinamasis, kitos – kaip formalusis. Pavyzdžiui, *didelė turtinė žala* BK XXXI skyriuje yra apibrėžtas požymis, viršijantis 150 MGL²⁹ (BK 212 straipsnio 1 dalyje išaiškinta, kad šiame skyriuje nurodyta didelė turtinė žala yra 150 MGL dydžio sumą viršijanti žala); o *didelė žala* BK 204 straipsnio („Apgaulingas pareiškimas apie juridinio asmens veiklą“) 1 dalies kontekste – vertinamasis požymis.

Kita vertinamojo požymio atpažinimo problema yra tai, kad jis neapibrėžiamas nei baudžiamajame įstatyme, nei teismų praktikoje. Be to, vertinamasis požymis BK ne tik neapibrėžtas, bet ir visai nevartojamas. Teismų praktikoje šis požymis taip pat nėra apibrėžtas, tačiau bent jau minimas, nurodant dalį jo savybių: 1) vertinamojo požymio turinys neapibrėžtas baudžiamajame įstatyme³⁰ (antai bylose teigiama, kad baudžiamajame įstatyme nėra pateikta

²⁷ VERŠEKYS, P., *ibid.*, p. 67.

²⁸ Pavyzdžiui, B. Ryvitytė atkreipia dėmesį, kad „vertinimo atpažinimas remiasi palyginimo, subjektyvumo ir socialinės vertybės signalų nustatymu“. Autorė taip pat pabrėžia, kad „konceptualaus požiūrio į vertinimą pranašumas yra tas, kad neapsiribojama, ką galima laikyti vertinimu, o šio požiūrio trūkumas, kad ginčas, ką laikysime vertinimu, niekada nesibaigia“; žr.: RYVITYTĖ, B. Vertinimo raiška lingvistinių knygų recenzijose. Žmogus ir žodis, 2005, Nr. 1, p. 97.

²⁹ Įdomu tai, kad kituose skyriuose didelės turtinės žalos kriterijus dažnai yra siejamas ne su 150, o su 250 MGL dydžiu. Pvz., piktnaudžiavimo bylose LAT yra išaiškinęs, kad „250 MGL dydžio žala paprastai pripažįstama didele žala, tačiau šis dydis negali būti laikomas formalia ir neginčijama riba, nustatant turtinės žalos dydį“ (LAT 2005 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153/2005).

³⁰ Pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-57/2010.

universalijų kriterijų jo turiniui nustatyti³¹, kad nėra pateikta jokių kriterijų³², kad universalijų kriterijų nėra suformuota ne tik įstatyme, bet ir teismų praktikoje³³); 2) vertinamojo požymio turinys nustatomas teismo³⁴ (atskirais atvejais ši savybė konkretizuojama vartojant teismo diskrecijos ar nuožiūros terminus³⁵); 3) vertinamojo požymio turinys nustatomas kiekvienu individualiu atveju (*ad hoc*)³⁶; 4) vertinamojo požymio turinys nustatomas atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes³⁷.

Be to, atpažinti nusikalstamos veikos sudėties požymio pobūdį dažnam tyrėjui sunkoka dėl klaidžios baudžiamojo įstatymo kalbinės raiškos ypatybių. Didelis teisės normos abstraktumo lygis, bendrinės kalbos ir teisės terminijos ypatumai nulemia sąlygišką tiek vertinamųjų, tiek ir didžiosios dalies formaliųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių neapibrėžtumą. Tačiau tas neapibrėžtumas dar nelemia požymio vertinamumo³⁸, o vien pagal požymio formos abstraktų pobūdį dar negalima konstatuoti, kad jis turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes *ad hoc*. Pagrindinis vertinamųjų ir formaliųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių skirtumas išryškėja nusikalstamų veikų kvalifikavimo procese, t. y. atliekant nusikalstamos veikos sudėties ir fakto tapatinimo procedūrą. Kad būtų įmanoma aptikti šį tapatumą arba pasakyti, kad jo nėra, privaloma ne tik išsiaiškinti sudėties turinį, bet ir atlikti faktų vertinimą. Pabrėžtina, kad formaliųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių turinys gali būti atskleidžiamas atskirai nuo faktų, o vertinamųjų požymių turinys – tik kiekvienu individualiu atveju vertinant faktines aplinkybes *ad hoc*.

Atsižvelgiant į tai ir identifikuojant vertinamąjį nusikalstamos veikos sudėties požymį, vienu iš pagrindinių kriterijų derėtų laikyti ne tik jo kalbinę konstrukciją (t. y. formą), bet ir realią galimybę pasireikšti teisės taikytojo diskrecijai atskleidžiant požymio turinį *ad hoc* remtis savo teisiniu sąmoningumu. Kitaip tariant, individuali teisinė sąmonė yra vienas iš pagrindinių vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio turinio atskleidimo šaltinių, konkuruojantis su kolektyvinės teisinės sąmonės formaliai užfiksuotomis žiniomis.

Keltina prielaida, kad vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių tinkamas identifikavimas, kartu ir atribojimas nuo formaliųjų, didžiąja dalimi priklauso nuo teismų praktikos egzistavimo ir kokybiško atskirų vertinamųjų požymių pagrindimo. Atpažinti vertinamuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius itin sunku, jeigu konkretaus požymio taikymo praktika nėra išsami ar jos visai nėra. Kita vertus, net ir egzistuojančioje teismų praktikoje vertinamojo požymio terminas vartojamas itin retai ir beveik išimtinai tik aukščiausios kompetencijos teismų suformuotų precedentų pagrindu. Tai lemia, kad apie sudėties vertinamojo elemento buvimą ar nebuvimą vis tiek dažniausiai tenka spręsti tik iš „negyvos“ požymio kalbinės konstrukcijos ir papildomų jos aiškinimo šaltinių (pavyzdžiui, doktrinos). Tačiau esama doktrina vertinamųjų požymių srityje stokoja nuoseklumo:

31 Pvz., LAT 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-715/2007.

32 Pvz., LAT 2012 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-72/2012.

33 Pvz., LAT 2009 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25/2009.

34 Pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-435/2010.

35 Pvz., LAT 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-638/2005.

36 Pvz., LAT 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305/2011.

37 Pvz., LAT 2012 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174/2012.

38 Vertinamumo kriterijus parodo, ar vertinimas apskritai galimas, ir koks tada jo lygis (žr.: PATTON, M. Q. Utilization-focused Evaluation: The New Century Text. Thousand Oaks, CA: Sage, 1997).

mokslininkų nuomonės dėl vieno ar kito požymio pobūdžio dažnai nesutampa, o kartais netgi iš esmės skiriasi.

Nors identifikuojant vertinamuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius matematinio tikslumo nėra ir negali būti, šių požymių atpažinimas turi nemenką praktinę reikšmę. Kadangi vertinamųjų požymių turinys visapusiškai atsiskleidžia tik juos taikant *ad hoc*, ypač svarbu detalai juos motyvuoti ir pagrįsti. Pavyzdžiui, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų plenarinė sesija pagrindė išskirtinę motyvų reikšmę savavaldžiavimo bylose atskleidžiant vertinamojo *didelės žalos* požymio turinį, nutarties motyvuojamojoje dalyje pabrėždama: „<...> BK 294 straipsnio 1 dalies dispozicija yra pakankamai abstrakti, pagrindiniai savavaldžiavimo objektyvieji požymiai (kaltininko vykdomos teisės rūšis, tvarka, kurios nesilaikoma, didelės žalos kriterijai) nesukonkretinti. <...> Todėl savavaldžiavimo bylose ypatingą reikšmę turi didelės žalos požymio motyvavimas, taip atskleidžiant padarytos veikos pavojingumą ir atribojant baudžiamąją ir kitų rūšių teises (civilinę, administracinę, drausminę) atsakomybes.“³⁹

Vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių motyvavimas, be aptartų bendrųjų reikalavimų, pasižymi tam tikrais ypatumais. Taikomą vertinamąjį nusikalstamos veikos sudėties požymį būtina ne tik išsamiai pagrįsti, susiejant su konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis⁴⁰, bet ir nurodyti kriterijus, kuriais remiantis jis inkriminuojamas⁴¹. Taigi procesinį vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio pagrindimą iš esmės turėtų sudaryti trys neformalios stadijos: 1) pateikiamas vertinamojo požymio apibrėžimas; 2) nurodomi vertinamojo požymio turinio atskleidimo kriterijai⁴²; 3) išsamiai motyvuojamas vertinamojo požymio inkriminavimas (išvados), pagrindžiant jo turinį konkrečiomis faktinėmis bylos aplinkybėmis.

3. VERTINAMŪJŲ POŽYMIŲ RŪŠYS IR JŲ TURINYS BAUDŽIAMOJO KODEKSO XXXI SKYRIUJE

BK XXXI skyriuje („Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“) skirtinos tokios vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių rūšys: stambus mastas; versliškumas; didelis kiekis; didelė žala; akivaizdi bankroto grėsmė; sąmoningai blogas valdymas ir kt.⁴³

BK 202 straipsnio („Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla“) 1 dalies dispozicijoje („Tas, kas versliškai ar stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neturėdamas licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalinga, ar kitokiu neteisėtu būdu <...>“) įtvirtinti du vertinamieji požymiai – stambus mastas

39 Pvz., LAT 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-267/2011.

40 Pvz., LAT 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-429/2012.

41 Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-34/2012; taip pat žr. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugpjūčio 18 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-317/2008.

42 Pagal Konstitucinio Teismo praktiką, „teismų sprendimai vertintini vadovaujantis visuomet tais pačiais teisiniais kriterijais, kurie turi būti aiškūs ir *ex ante* žinomi teisės subjektams“ (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2007, Nr. 111-459).

43 Šiame straipsnyje, atsižvelgiant į ribotą tyrimo apimtį, analizuojamas dažniausiai praktikoje taikytų vertinamųjų požymių (stambaus masto, versliškumo, didelio kiekio ir didelės žalos) turinys.

ir versliškumas. Stambaus masto vertinamasis požymis numatytas ir BK 203 straipsnio („Neteisėta juridinio asmens veikla“) 1 dalies dispozicijoje („Tas, kas stambiu mastu vertėsi viešojo juridinio asmens steigimo dokumentuose nenumatyta veikla, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų“).

Stambus mastas – kiekybinis⁴⁴ būdo⁴⁵ vertinamasis požymis. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad vertinamuojų šį požymį galima laikyti tik sąlygiškai. Požymio turinio vertinimą naudojantis teisės taikytojo diskrecija remtis individualia teisine sąmone riboja BK ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1) (toliau – ATPK) sisteminiai ryšiai bei LAT formuojama teismų praktika, kuri šio požymio turinį susieja su empiriniu nekintamo dydžio šablonu. BK 202 straipsnio („Neteisėtas vertinamasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla“) 1 dalies ir ATPK 173 straipsnio („Neteisėtas vertinamasis komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla“) vienas iš pagrindinių atribojimo kriterijų – atitinkamos veiklos masto (stambus ar nestambus) įvertinimas. Atsižvelgiant į esamą reglamentavimą, požymis *stambus mastas* užtraukia baudžiamąją atsakomybę, o *nestambus* – administracinę.

ATPK 173 straipsnio pastaboje išaiškinta: „Pagal šį straipsnį administracinė atsakomybė atsiranda, kai verčiamasi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai reikalinga Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta licencija (leidimas), ar kitokiu neteisėtu būdu ir gaunamos pajamos (įplaukos) ar paskutiniųjų 12 mėnesių pajamos (įplaukos), ar nustatyta tvarka neįtrauktų į *apskaitą prekių vertė neviršija 500 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumos* (pabrėžta – aut.). Nustatant pajamas (įplaukas), gaunamas neteisėtai verčiantis komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla, gali būti naudojami Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyti netiesioginiai apmokestinamų pajamų skaičiavimo metodai.“ Remdamasis šia pastaba, LAT suformavo praktiką: „stambaus masto sąvoka Baudžiamajame kodekse nepateikta, tačiau sisteminis įstatymų aiškinimas leidžia spręsti, kad viršijus ATPK 173 straipsnyje numatytą 500 MGL dydžio sumą, kyla nebe administracinė, o baudžiamoji atsakomybė.“⁴⁶

Atskleisti stambaus masto požymio turinį padeda ir papildomas šaltinis – prieš daugiau nei dešimt metų paskelbta LAT konsultacija Nr. B3-356: „Vertindami, ar BK 202 ir 203 straipsnių 1 dalyse numatytos veikos yra padarytos „stambiu mastu“, teismai turėtų atsižvelgti į šių bylų nagrinėjimo praktiką bei kiekvienos konkrečios bylos aplinkybes, pavyzdžiui, įmonės neteisėtos veiklos ar neteisėto vertimosi ūkine, finansine ar profesine veikla pastovumą, veiklos apimtis ir kitas bylos aplinkybes. Be to, atsižvelgtina ir į tai, kad ATPK numatyta atsakomybė už neteisėtą vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla, kai gaunamos pajamos (įplaukos) ar paskutiniųjų 12 mėnesių pajamos (įplaukos), ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertė neviršija 500 minimalių gyvenimo lygių dydžio sumos.“⁴⁷

44 *Kiekybė* – kategorija, apibrėžianti išorinio pasaulio daiktus ir reiškinius pagal didumą, apimtį ir skaičių (Lietuvių kalbos žodynas, t. I–XX, 1941–2002: elektroninis variantas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga internete www.lkz.lt). Kiekybinis vertinimas pasižymi tam tikru vertinimo lygiu, t. y. vertinamas ne tam tikros savybės buvimas ar nebuvimas, o jos laipsnis.

45 *Būdas* – nusikalstamos veikos sudėties požymis, kuris parodo, kaip ji buvo padaryta.

46 LAT 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-574/2011. Teismų praktika, Nr. 36.

47 LAT 2005 m. kovo 31 d. konsultacija Nr. B3-356. Teismų praktika, Nr. 23, 2005.

*Versliškumas*⁴⁸ (priešingai nei stambus mastas) – kokybinis⁴⁹ būdo vertinamasis požymis. Atkreiptinas dėmesys, kad šis požymis yra integralus ir turintis savarankišką norminį krūvį, dėl to tiek BK 202 straipsnio, tiek kitų straipsnių kontekste turėtų būti vertinamas atsietai nuo stambaus masto ar kitų požymių. *Versliškumas* ir *stambus mastas* yra du savarankiški, alternatyvūs požymiai, kurių turinio atskleidimo kriterijai taip pat skiriasi. Teismų praktikoje išaiškinta: „Administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimas pagal veikos versliškumo požymį sudėtingesnis, nes [ATPK 173](#) straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „vertinamasis veikla“ ir [BK 202](#) straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „ėmimasis veiklos versliškai“ reiškia ne ką kita kaip veiklos pastovumą, nuolatinį jos pobūdį. Pagal įstatymo formuluotą baudžiamoji atsakomybė už verslišką ėmimąsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neteisėtu būdu galima ir nesant stambaus masto požymio. Taigi versliškumo sąvoka turi apimti ne tik veiklos pastovumą ir nuolatinį jos pobūdį, bet ir kitus požymius, skiriančius ją nuo vertimosi komercine ar kitokia veikla sąvokos. Tokie požymiai – tai parengiamųjų darbų neteisėtai komercinei ar kitokiai veiklai organizuoti ir vykdyti atlikimas, šios veiklos valdymas ir kitokie veiksmai, rodantys didesnę veikos pavojingumo laipsnį. Kiekvienu atveju šis klausimas sprendžiamas individualiai, priklausomai nuo faktinių bylos aplinkybių.“⁵⁰

Svarbu ir tai, kad versliškumo požymis nėra siejamas su formaliu 500 MGL vertės dydžiu. Be to, nors pavyzdiniai versliškumo požymio turinio atskleidimo kriterijai teismų praktikoje yra suformuoti, priešingai nei stambaus masto požymio atveju, jie nepaneigia požymio vertinamumo. Atsižvelgiant į tai, versliškumo požymio inkriminavimas yra daug sudėtingesnis ir turiningesnis nei stambaus masto.

BK 204 straipsnio („Svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimas“) 1 dalyje vartojamas didelio prekių kiekio, o 2 dalyje – nedidelio prekių kiekio vertinamasis požymis. (*Ne*)*didelis kiekis* yra kodekse itin dažnas kiekybinis vertinamasis dalyko⁵¹ požymis. Sąvokos „didelis (nedidelis; labai didelis) kiekis“ BK vartojamos 23 kartus. Dažnesnis už šį vertinamąjį požymį kodekse – tik *didelės žalos* vertinamasis požymis⁵². Pagrindiniai *didelio prekių kiekio* vertinamojo požymio turinio atskleidimo kriterijai: apyvarta; prekyvietės dydis; prekių asortimentas; svetimu prekių ženklu pažymėtų prekių santykinė dalis prekyvietėje ir pan.⁵³

Atkreiptinas dėmesys, kad BK 204 straipsnio 1 dalies dispozicijoje įtvirtintas dar vienas vertinamojo pobūdžio požymis – *didelė žala*. Pastarasis požymis BK 204 straipsnio 1 dalies kontekste yra glaudžiai susijęs su *dideliu prekių kiekiu* – pirmasis paprastai suponuoja antrąjį ir atvirkščiai. Vis dėlto šių dviejų požymių sutapatinimas būtų klaidingas, nes tai yra du

48 Visame BK šis terminas vartojamas penkiuose BK straipsniuose: 202, 292¹, 301, 302 ir 302¹.

49 *Kokybė* – daikto ypatybė, savybė (Lietuvių kalbos žodynas, t. I–XX, 1941–2002: elektroninis variantas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga internete: www.lkj.lt). Kokybinis vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių vertinimas parodo, ar konkreči savybė egzistuoja, ar ne.

50 LAT 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-574/2011. Teismų praktika, Nr. 36.

51 „Nusikaltimo dalykas – tai konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė“ (PAVILONIS, V., *et al.* Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis (Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas). Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 166).

52 Žr.: VERŠEKYS, P. Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 101.

53 Pvz., Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nuosprendis Nr. 1-412-119/2014.

savarankiški, integralūs požymiai, ir teoriškai įmanoma, kad svetimu prekių ženklų pažymėtas didelis prekių kiekis nepadarys didelės žalos. Analogiškas šiam atvejui teismų praktikoje suformuotas BK 213 straipsnio („Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas“) taikymo pavyzdys. LAT yra išaiškinęs, kad „BK 213 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nusikaltimą kvalifikuojantis požymis – netikrų pinigų didelis kiekis – paprastai suponuoja ir didelę jų bendrą nominalią vertę. Alternatyvus nusikaltimą kvalifikuojantis požymis – netikrų pinigų didelė vertė – gali būti išreikštas ir nedidelio kiekio, bet stambiaus nominalo netikrais banknotais“⁵⁴.

BK 204 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta *didelė žala* yra padarinių vertinamasis požymis. Pastebėtina, kad šį požymį vertinamuoju galima laikyti tik iš dalies, atsižvelgiant į tai, kad BK 212 straipsnio 1 dalyje apibrėžtas didelės turtinės žalos požymio turinys („šiamė skyriuje nurodyta didelė turtinė žala yra 150 MGL dydžio sumą viršijanti žala“). Vis dėlto didelės žalos požymis vertinamumo nepraranda, nes jis yra platesnio turinio nei didelės turtinės žalos požymis. Sąvoka *didelė žala* apima tiek didelę turtinę, tiek ir neturtinę žalą. Atsižvelgiant į tai, didelė turtinė žala yra apibrėžta, o didelė neturtinė žala – ne.

Pabrėžtina, kad didelės žalos vertinamojo požymio turinys yra dinamiškesnis, o jo atskleidimas sudėtingesnis, kai žalos pobūdis siejamas ne vien su turtine jos išraiška. Taip yra daugiausia dėl to, kad piniginės išraiškos kriterijaus šiuo atveju nebegalima laikyti esminiu. Neturtinė žala yra iš esmės skirtingo pobūdžio terminas nei turtinė žala, ir jų tapatinti negalima. LAT yra išaiškinęs: „Turtinė ir neturtinė žala yra savarankiški, iš esmės vienas nuo kito nepriklausantys dydžiai“⁵⁵. Be to, didelė neturtinė žala, skirtingai nei didelė turtinė žala, yra ne *kiekybinis*, o *mišrusis* vertinamasis požymis, o tai dar labiau pasunkina jo inkriminavimą. Inkriminuojant mišriuosius vertinamuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius, atliekamas dvigubo pobūdžio vertinimas: 1) ar apskritai egzistuoja daikto, reiškinio, veiksmo ypatybė; 2) koks yra tos ypatybės laipsnis. Taigi teisės taikytojas, inkriminuodamas didelės neturtinės žalos požymį, privalo įvertinti ne tik žalos dydį, bet ir kitus neturtinės žalos atpažinimo kriterijus.

Neturtinė žala nėra apibrėžiama pačiame BK, jos samprata kyla iš Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (Valstybės žinios, 2000, Nr. [74-2262](#)) (toliau – CK) 6.250 straipsnio: „Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.“ Be to, teismų praktikoje pabrėžiama, kad „CK 6.250 straipsnio 1 dalyje nustatyti neturtinės žalos požymiai yra vertinamieji, ir juos įvertina teismas nustatydamas neturtinės žalos dydį“⁵⁶. Neturtines vertybes, kurioms gali būti padaroma neturtinė žala, galima suskirstyti į: 1) asmenines neturtines teises, užtikrinančias fizinę ir psichinę asmenybės vientisumą: gyvybę, sveikatą, teisę į fizinę ir psichinę neliečiamybę, teisę į saugią aplinką, teisę laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą ir pan.; 2) teises, užtikrinančias asmens individualumą visuomenėje: garbė, orumas, teisę į vardą, į atvaizdą, dalykinę reputaciją; 3) teises, užtikrinančias privataus gyvenimo neliečiamumą: laisvės, būsto neliečiamumas ir kt.; 4) teises, užtikrinančias intelektualinės veiklos rezultatų apsaugą: autorių, gretutinių teisių subjektų (atlikėjų) autorinės teisės ir pan.⁵⁷

54 LAT 2007 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-45/2007.

55 LAT 2006 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63/2006.

56 LAT 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245/2008.

57 LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga.

Atkreiptinas dėmesys, kad BK 204 straipsnio taikymo praktikoje nėra išgryninta didelės neturtinės žalos atskleidimo kriterijų. Galima vadovautis kitokio pobūdžio bylose suformuotais kriterijais. Dažniausia ir išsamiausia teismų praktika nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) bei savavaldžiavimo (BK 294 straipsnis) baudžiamosiose bylose. Šių bylų kontekste išvesti didelės žalos vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio turinio atskleidimo kriterijai: žalos pobūdis; kokie teisės aktai, susiję su ginamais interesais, pažeisti; nukentėjusiųjų skaičius; nusikalstamos veikos laikas ir trukmė; kaltininko pareigų svarba ir kt.⁵⁸; taip pat detalizuota jų vertinimo tvarka: „<...> pirmiausia reikia nustatyti, kurioje valstybės tarnybos srityje ir kokioms vertybėms padaryta žala, po to įvertinti jos dydį ir pažeistų objektų reikšmingumą.“⁵⁹ Teismų praktikoje taikant didelės žalos požymį savavaldžiavimo bylose, be paminėtųjų, nurodomi ir kai kurie specifiniai *didelės žalos* turinio atskleidimo kriterijai, pavyzdžiui, padarytos veikos pobūdis – ar padaryti teisėti, ar aiškiai neteisėti veiksmai⁶⁰. Be to, sprendžiant, ar kaltininkas savo neteisėtais veiksmais padarė didelę neturtinio pobūdžio žalą asmens teisėms ar teisėtiems interesams, reikia įvertinti ne tik objektyvius veikos padarinius, bet ir kaltininko galimybę šiuos padarinius suvokti⁶¹.

Konstatuotina, kad BK XXXI skyriaus vertinamieji požymiai traktuotini labai skirtingai: vieni ir toliau saistomi orientacinių vertinamojo pobūdžio kriterijų (pavyzdžiui, didelis kiekis), o kiti formalizuoti, teismų praktikoje sukuriant universalius šablonus (pavyzdžiui, stambus mastas). Antruoju atveju vertinamasis požymis tarsi praranda šią savo savybę ir tampa formalioju. Čia pabrėžtina, kad BK XXXI skyriuje numatytas ir trečiasis požymių transformacijos variantas, vertas gilesnės analizės, – kai pagal kalbinę konstrukciją formalusis požymis teismų praktikoje pradedamas traktuoti kaip vertinamasis.

Kaip minėta, BK XXXI skyriuje žalos požymis paprastai siejamas tik su turine jos išraiška, straipsnių dispozicijose nurodant *didelės turtinės žalos*⁶² padarinius. Šiuo aspektu išsiskiria BK 208 straipsnis („Skolininko nesąžiningumas“), kurio pirmoje ir antroje dalyse įtvirtintas turtinės žalos požymis (be žodžio „didelės“, – *aut.*). Keltinas klausimas, ar tai yra sąmoninga įstatymų leidėjo pozicija, ar teisės spraga? Sistemiskai aiškinant BK XXXI straipsnius, linkstama prie antrojo požiūrio. Skolininko nesąžiningumas yra nesunkus nusikaltimas (didžiausia sankcija – dveji metai laisvės atėmimo pagal BK 208 straipsnio 1 dalį, ir treji metai – pagal 2 dalį). Su skolininko nusižengimu turinio prasme glaudžiai susijęs nusikalstamas bankrotas (BK 209 straipsnis) taip pat yra nesunkus nusikaltimas (maksimali sankcija – treji metai laisvės atėmimo), bet jo dispozicija konstruojama pasitelkiant didelės turtinės žalos padarinius. Atsižvelgiant į tai, objektyviaja puse ir pavojingumo pobūdžiu itin panašūs, sisteminiiais ryšiais susiję nusikaltimai – skolininko nesąžiningumas ir nusikalstamas bankrotas – iš esmės skiriasi pagal jų padarinių formulavimą (t. y. skolininko nesąžiningumo padariniai lemia, kad šio nusikaltimo sudėtis yra daug platesnės apimties nei nusikalstamo bankroto).

58 LAT 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, Nr. 26.

59 LAT 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305/2011.

60 LAT 2009 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2009.

61 *Ibid.*

62 Pvz.: BK 205 straipsnio 1 dalis; 206 straipsnio 2 dalis; 209 ir 211 straipsniai.

Remiantis baudžiamojoje teisėje prioritetiniu lingvistiniu (kalbiniu) teisės aiškinimo metodu, skolininko nesąžiningumo (BK 208 straipsnis) padariniams inkriminuoti turėtų pakakti vien turinės žalos padarymo kreditoriams fakto. Tokiai išvadai 2012 m. pritarė ir LAT: „Pažymėtina, kad BK 208 straipsnio 1 dalyje numatyti padariniai – turinė žala (didelės žalos požymis nenurodytas), o BK 212 straipsnio 1 dalyje pateiktas didelės žalos dydžio išaiškinimas (tokia žala yra tada, kai ji viršija 150 MGL sumą). Vadinas, teismas, esant kaltinime nurodytai faktinei žalos dydžio aplinkybei, gali daryti teisinę išvadą dėl BK 208 straipsnio 1 dalyje numatytų padarinių buvimo.“⁶³

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pabrėžiama, kad „lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas, kaip ir apskritai griežtas įstatymo raidės laikymasis taikant teisę, dažniausiai yra pagrįstas; šio teisės aiškinimo metodo svarbos negalima paneigti; <...> Taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą (kartu su kitais) yra užtikrinamas formalių teisės reikalavimų paisymas ir atitinkamo teisinio reguliavimo turinio vienodas supratimas“⁶⁴. Kaip pastebi V. Mikelėnas: „Teisė kuriama ir fiksuojama kalbos ženklais. Taigi pirmiausia aiškinimo objektas yra tekstas. Štai kodėl aiškinimo metodų gausoje dominuoja lingvistinis teisės aiškinimo metodas.“⁶⁵

Pabrėžtina ir tai, kad vienas iš pagrindinių materialiosios baudžiamosios teisės principų – analogijos draudimas. Analogija – tai atvejai, kai teisinės nuostatos taikomos įstatymo nesureguliuotiems ar pagal įstatymo prasmę neapimtiems santykiams⁶⁶. Šį principą savo sprendimuose pabrėžia Europos Žmogaus Teisių Teismas⁶⁷; be to, ne kartą jį išaiškino ir LAT: pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-45/2007 Teismas nurodė, kad „BK 213 straipsnio 2 dalies dispozicija nėra nukreipiančioji, todėl jos turinys negali būti atskleistas pagal analogiją per vertinamuosius požymius, numatytus BK 190 straipsnyje“⁶⁸.

Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį į pastaraisiais metais ryškėjančią analogijos draudimo baudžiamojoje teisėje principo transformacijos tendenciją⁶⁹. Antai Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarime (Valstybės žinios, 2010, Nr. 141-7217) Teismas konstatavo, kad „teisės spragų (neišskiriant nė legislatyvinės omissijos) pašalinimas yra atitinkamo (kompetentingo) teisėkūros subjekto kompetencijos dalykas. <...> galutinai pašalinti teisės spragas galima tik teisę kuriančioms institucijoms išleidus atitinkamus teisės aktus. Tačiau vien tai, kad atitinkamas teisėkūros subjektas tam tikrų santykių laiku nesureguliuoja teisiškai arba juos teisiškai sureguliuoja nepakankamai, nereiškia, kad teismai negali ir neturi vykdyti teisingumo. Tokiais atvejais nepaneigiama galimybė teismams tam tikru mastu teisės spragas užpildyti *ad hoc* ir taikant teisę (*inter alia* naudojantis teisės analogija, taikant bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia Konstituciją). Kita vertus, minėta teismų galimybė užpildyti teisės spragas *ad hoc* nereiškia, kad įstatymų leidėjas neturi

63 LAT 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223/2012.

64 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 36-1292.

65 MIKELĖNAS, V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. Jurisprudencija, 2009, 2(116), p. 84.

66 Žr.: VERŠEKYS, P. *Nullum crimen sine lege* ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema. Teisė, Nr. 85, Vilnius, 2012, p. 200–201.

67 Pvz., EŽTT 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje *Kokkinakis prieš Graikiją*, Nr. 260-A, p. 19, § 40.

68 LAT 2007 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-45/2007.

69 AŽUBALYTĖ, R. Baudžiamojo proceso principai: teisės spragų šalinimas. Iš: Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Vilniaus universitetas, 2012, p. 13–34.

pareigos per protingą laiką, paisydamas Konstitucijos, įstatymu nustatyti deramą atitinkamų santykių teisinį reguliavimą⁶⁴.

LAT 2015 m. iš esmės pakeitė analizuojamo BK 208 straipsnio padarinių traktuotę, pateikdamas turtinės žalos požymio turinio išaiškinimą, kuris ne tik savo esme skiriasi nuo ankstesnės teismų praktikos, bet keičia klasikinių *nullum crimen sine lege* ir analogijos draudimo principų turinį. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015 LAT išplėstinė septynių teisėjų kolegija⁷⁰ išaiškino, kad „BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą aiškinant kartu su teisiniu reguliavimu, nustatytu BK 205 straipsnyje, 206 straipsnio 2 dalyje, 209, 211 straipsniuose, teigtina, kad paprastai ir esant skolininko nesąžiningumui (BK 208 straipsnio 1 dalis) kreditoriams turi būti padaroma didelė turtinė žala, t. y. 150 MGL dydžio sumą viršijanti žala“⁷¹.

Manytina, kad LAT šioje nutartyje rėmėsi siaurinamuoju teisės aiškinimo metodu, kartu paneigdamas lingvistinio teisės aiškinimo prioritetą: „Aiškinant BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą pažodžiui galima būtų teigti, kad esą kiekvienas atvejis, kai akivaizdžiai gresiant bankrotui ir neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų patenkinamas tik vieno (keleto) iš jų reikalavimas ir dėl to padaroma bet kokio dydžio turtinė žala likusiems kreditoriams, reiškia BK 208 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo padarymą. Toks formalus BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto teisinio reguliavimo aiškinimas ne tik prieštarautų minėtoms Konstitucinio Teismo ir Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje suformuluotoms nuostatoms, bet ir neatitiktų kriminalinės baudmės kaip griežčiausios, kraštutinės teisinio poveikio priemonės paskirties, nusikalstamos veikos sampratos, t. y. paneigtų pačią baudžiamosios teisės esmę.“⁷²

Be to, keltina prielaida, kad nauja teismų praktikos kryptis (tendencija) gali iš esmės koreguoti ir nusikalstamos veikos sudėties teoriją. Nusikalstamos veikos sudėtis yra juridinis ne tik baudžiamosios atsakomybės, bet ir nusikalstamos veikos kvalifikavimo pagrindas⁷³. Vadinas, nusikalstamos veikos sudėtyje įtvirtintų požymių visuma yra būtina, kartu ir pakankama kvalifikuoti veiką kaip nusikalstamą. Vienodai traktuojant sudėtį ir jos požymius skirtingų nusikaltimų padariusių asmenų atžvilgiu užtikrinamas lygybės prieš įstatymą principas. Tačiau teismo pateikiami argumentai leidžia abejoti nusikalstamos veikos sudėties kaip nekintamo baudžiamosios atsakomybės standarto⁷⁴ (modelio) paskirtimi. Pavyzdžiui, aiškindamas skolininko nesąžiningumo sudėties požymių turinį teismas pasitelkia terminus „dažniausiai“ ir „paprastai“. LAT aptariamoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015 argumentavo:

70 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341) 378 straipsnio 1 dalyje numatyta: „Trijų teisėjų kolegijos nagrinėjama kasacinė byla gali būti perduota nagrinėti išplėstinei septynių teisėjų kolegijai, jeigu tinkamas baudžiamojo ar baudžiamojo proceso įstatymo pritaikymas byloje reikštų naują teisės normos aiškinimą teismų praktikoje.“

71 LAT 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015.

72 LAT 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015.

73 Pvz.: APANAVIČIUS, M.; PAVILONIS, V. Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, 1980, p. 56.

74 Kaip pastebi E. Bieliūnas: „Šis įstatymas, viena vertus, turi būti visiems pakankamai aiškus, kad galėtų daryti prevencinį poveikį nusikalsti linkusiems asmenims. Kita vertus, kai prireikia taikyti jį tiems asmenims, kurie nusikalstamas veikas vis dėlto padarė, baudžiamoji justicija privalo turėti maksimaliai tikslus tokių veikų teisinio vertinimo standartus kaip būtiną teisingumo įgyvendinimo prielaidą“ (BIELIŪNAS, E. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas. Iš: Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, p. 114).

„Viena vertus, veiksmai, užtikrinant (patenkinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, susiję su ypatingu kaltininko nesąžiningumu, sąmoningu kitų kreditorių turtinių teisių pažeidimu, veikimu savanaudiškais tikslais ar kitokiu kaltininko elgesiu šiurkščiai pažeidžiant sąžiningo ūkininkavimo principus *dažniausiai*, esant kitiems nusikaltimo sudėties požymiams, laikytini skolininko nesąžiningumu BK 208 straipsnio 1 dalies prasme. Kita vertus, *paprastai* nelaikytini nusikalstamais BK 208 straipsnio 1 dalies prasme veiksmai patenkinant (užtikrinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, kurie yra nulemti ekonominio būtinumo ir kuriais siekiama išvengti bendrovės bankroto, padaryti veiksmingesnę likusių kreditorių interesų apsaugą, ar kitų itin pozityvių, reikšmingų tikslų.“⁷⁵

Apibendrinant konstatuotina, kad po precedento, suformuoto baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015, pagal kalbinę konstrukciją formalusis „turtinės žalos likusiems kreditoriams“ požymis teismų praktikoje pradedamas laikyti vertinamuoju. Šis faktas nulemia, kad iš esmės visa skolininko nesąžiningumo sudėtis (BK 208 straipsnis) tampa vertinamojo pobūdžio. Vis dėlto teismų praktikoje pakitusi skolininko nesąžiningumo sudėties traktuotė nepanaikina įstatymų leidėjo pareigos koreguoti šios sudėties padarinių formulavimą⁷⁶. Derėtų laikytis Konstitucinio Teismo jurisprudencijos, pagal kurią, baudžiamajame įstatyme atsiradus teisės spragai, per protingą laiką privalo įsikišti įstatymų leidėjas ir tą spragą pašalinti priimdamas baudžiamojo įstatymo pataisas.

IŠVADOS

1. Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėties būdinga sąlygiškai daugiau (nei kodekso vidurkis) ir įvairesnių rūšių vertinamųjų požymių. Tai yra viena iš esminių sąlygų, lemiančių šių nusikalstamų veikų sudėčių taikymo efektyvumą.
2. Pradinis gana sudėtingas uždavinys siekiant efektyviau taikyti vertinamuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius, – juos atpažinti (identifikuoti). Vertinamąjį požymį atpažinti labai svarbu, nes jo inkriminavimui būdingi tam tikri ypatumai: vertinamąjį nusikalstamos veikos sudėties požymį ne tik būtina išsamiai pagrįsti, susiejant su konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis, bet ir nurodyti kriterijus, kuriais remiantis jis inkriminuojamas.
3. Baudžiamojo kodekso XXXI skyriui būdinga *stambaus masto, versliškumo, didelio kiekio ir didelės žalos* vertinamųjų požymių taikymo problematika. Nors praktikoje požymių sisteminiai tarpusavio ryšiai dažnai užgožia jų integralumą, kiekvienas atskiras vertinamasis nusikalstamos veikos sudėties požymis turi turėti savarankišką traktuotę: pavyzdžiui, versliškumas turi būti atribotas nuo stambaus masto; didelis prekių kiekis – nuo didelės žalos požymio.
4. 2015 m. suformuotas precedentas lėmė, kad pagal kalbinę konstrukciją formalusis *turtinės žalos* požymis kodekso 208 straipsnyje pradedamas traktuoti kaip vertinamasis, dėl to ir visą skolininko nesąžiningumo sudėtį galima laikyti esant vertinamojo pobūdžio. Nors tokia teismų praktika

⁷⁵ LAT 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015.

⁷⁶ BK 208 straipsnio 1 ir 2 dalyse po žodžio „padarė“ ir prieš žodį „turtinės“ turėtų būti įrašytas žodis „didelės“.

atspindi pagrindinių baudžiamosios teisės principų transformacijos tendencijas, įstatymų leidėjas vis tiek turi pareigą per protingą laiką koreguoti skolininko nesąžiningumo sudėties padarinių formuluotę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. TAR, 2015-07-10, Nr. 2015-11216.
3. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. [37-1341](#).
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. [74-2262](#).

I. Specialioji literatūra

1. ABRAMAVIČIUS, Armanas. Ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemos. Teisė, 1998, Nr. 10(2).
2. APANAVIČIUS, Martynas; PAVILONIS, Vladas. Nusikaltimo kvalifikavimo teoriniai pagrindai. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, 1980.
3. AŽUBALYTĖ, Rima. Baudžiamojo proceso principai: teisės spragų šalinimas. Iš: Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Vilniaus universitetas, 2012.
4. BIELIŪNAS, Egidijus. Baudžiamojo įstatymo blanketinės dispozicijos ir jų taikymas kvalifikuojant nusikalstamas veikas. Iš: Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.
5. BIELIŪNAS, Egidijus; PRAPIESTIS, Jonas. Ūkiniai nusikaltimai Lietuvos TSR baudžiamuosiuose įstatymuose. Vilnius, 1986.
6. BIKELIS, Skirmantas. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
7. BUČIŪNAS, Gediminas. Vertinamųjų požymių turinys. Lietuvos policijos žurnalas. Kaunas: Policijos departamentas, 2007, Nr. 1.
8. FEDOSIUK, Oleg. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. Jurisprudencija, 2012, Nr. 19(2).
9. FEDOSIUK, Oleg. Baudžiamosios ir civilinės atsakomybės takoskyra turtinių prievolių išvengimo bylose. Jurisprudencija, Nr. 7(85), 2006.

10. FOMENKO, Elena; GENYS, Nerijus. Šešėlinė ekonomika. Kontrolės rezultatai ir tendencijos: 2009–2014 metai. Vilnius, 2015.
11. IVOŠKA, Girius. Baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai reglamentavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais problemos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.
12. Lietuvių kalbos žodynas, t. I–XX, 1941–2002: elektroninis variantas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga internete: www.lkz.lt.
13. MIKELĖNAS, Valentinas. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. Jurisprudencija, 2009, 2(116).
14. PATTON, M. Q. Utilization-focused Evaluation: The New Century Text. Thousand Oaks, CA: Sage, 1997.
15. PAVILONIS, Vladas, *et al.* Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis (antrasis pataisytas ir papildytas leidimas). Vilnius: Eugrimas, 1998.
16. PIESLIAKAS, Vytautas. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.
17. PIESLIAKAS, Vytautas. Nusikaltimai ekonomikai. Vertimasis uždrausta komercine, ūkine veikla. Neteisėta įmonės veikla. Komentarai. Teisės problemos, Nr. 2, 1994.
18. PIKELIS, Alvydas. Baudžiamųjų įstatymų teisėkūra. Teisėjo požiūris. Iš: Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 69–88.
19. RYVITYTĖ, Birutė. Vertinimo raiška lingvistinių knygų recenzijose. Žmogus ir žodis, 2005, Nr. 1.
20. ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2006.
21. ŠVEDAS, Gintaras. Kai kurios baudžiamojo įstatymo dispozicijų konstravimo problemos. Teisė, 1991, Nr. 25.
22. VERŠEKYS, Paulius. *Nullum crimen sine lege* ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema. Teisė, Nr. 85, Vilnius, 2012.
23. VERŠEKYS, Paulius. Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

II. Teismų praktika

1. EŽTT 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje *Kokkinakis prieš Graikiją*.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 141-7217.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2007, Nr. 111-459.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 36-1292.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 7-254.

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-404-895/2015.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-321-489/2015.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-181-895/2015.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-429/2012.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223/2012.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174/2012.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-72/2012.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-574/2011.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-267/2011.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305/2011.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2009.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25/2009.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245/2008.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika, Nr. 29.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-715/2007.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-45/2007.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, Nr. 26.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63/2006.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-638/2005.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 31 d. konsultacija Nr. B3-356. Teismų praktika, Nr. 23, 2005.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153/2005.

27. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-34/2012.
28. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-435/2010.
29. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-57/2010.
30. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugpjūčio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr.1A-219-317/2008.
31. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nuosprendis Nr. 1-412-119/2014.

SUMMARY

The major effect in the field of substantial criminal law has the principle nullum crimen sine lege, which in general means that “there can be no crime committed without a criminal law” (translated from the Latin). Owing to nullum crimen sine lege principle, criminal code is the primary source of criminal law, and the body of a criminal act (in Latin – corpus delicti) is one of the formal grounds of criminal liability. It follows that formality of the criminal act requires the precise and clear formal features and the strict construction of them.

However, the results of the research show that evaluative features of corpus delicti are frequently used in the Criminal Code of the Republic of Lithuania. Misunderstanding of the concept of evaluative feature has a direct influence on applying them. For example, in the case of incrimination of such type of feature, it is necessary not only to motivate it in detail, but also to specify the criteria of its content disclosure ad hoc.

The object of this research is corpora delicti of the criminal acts against the economy and business order (Chapter XXXI of the Criminal Code). The content of these specific evaluative features of corpora delicti have been analysed: for business purposes; big extent; large amount and major harm. It must be held, that some of identified evaluative features can be attached to this species only relatively, because of the case law tendency to link their content with certain empirical and static standards.

It is concluded, that after the precedent of the Year 2015, the formal feature of property damage in the Article 208 (“Dishonesty of a Debtor”) has been interpreted as an evaluative feature. Moreover, after that the whole composition of dishonesty of a debtor can be treated as evaluative nature.

Keywords: criminal law, evaluative features, criminal acts against economy and business order, qualification